

УДК 330.322(477)

Карпенко Н.В.,

канд. екон. наук, доцент кафедри маркетингу та менеджменту
АПСВТ

Необхідність підтримки технопарків як ключового елемента інноваційної інфраструктури України

У статті досліджується роль технопарків у формуванні національної інноваційної системи, підвищенні конкурентоспроможності країни. Стверджується, що успішними на ринку можуть бути підприємства, що випускають нову, цікаву для споживача продукцію, використовують найбільш сучасне обладнання та технології (як виробничі, так і маркетингові та інформаційні). На основі проведеного аналізу діяльності вітчизняних технопарків та з урахуванням зарубіжного досвіду визначено необхідність посилення їх державної підтримки.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, інноваційний розвиток, інноваційна модель, ІТ-аутсорсинг, ІТ-технопарки, конкурентоспроможність, національна інноваційна система, технопарки.

Україна обрала інноваційний вектор розвитку економіки. Це проголошено у Програмі економічних реформ Президента України на 2010–2014 рр., Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 рр., Концепції розвитку національної інноваційної системи та у інших документах. Проте перехід до інноваційної моделі починає набувати затяжного характеру, оскільки дії уряду щодо здійснення інноваційної політики є безсистемними та непослідовними; фінансування наукових досліджень і розробок здійснюється в недостатніх обсягах; потребує доопрацювання і узгодження нормативно-правова база з цього питання; відсутній дієвий механізм регулювання і стимулювання інноваційної діяльності, а також трансферу інноваційних розробок у виробництво. Для вирішення перерахованих проблем на рівні держави необхідно здійснити кілька заходів, у тому числі спрямованих на розвиток інноваційної інфраструктури, ключовим елементом якої є технопарки.

Як вказує світова практика, саме технопаркові структури сприяють прискоренню інноваційного розвитку країн, оскільки об'єднання при виконанні інноваційних проєктів наукового, освітнього та промислового потенціалу певного регіону чи галузі дозволяє скоротити тривалість інноваційного циклу, пришвидшити запровадження наукових розробок.

Питанням ефективності функціонування технопарків у світі та в Україні присвячені публікації таких вітчизняних вчених як М. Гончаренко, Н. Грищенко, Л. Губернюк, А. Гуржій, В. Гусева, О. Мазур, Л. Немець, В. Семиноженко, В. Туташинський, О. Червоноіванова, І. Чудаєва, В. Шовкалюк та ін. Проте дослідження ролі цих структур у формуванні національної інноваційної системи мають фрагментарний характер, недостатньо й епізодично також висвітлено напрями, за якими необхідно здійснювати їх підтримку на державному рівні за сучасних умов, що зумовлює актуальність та визначає мету дослідження.

Виникнення в середині минулого століття перших технопарків поблизу великих університетів (у 1949 р. – на базі Стенфордського університету в Каліфорнії, у 1972 р. – поблизу Кембриджського університету у Великобританії та ін.) сприяло швидкому зростанню економіки цих регіонів. Зокрема, каліфорнійська «Силіконова долина», створена з метою комерціалізації наукових розробок з мікроелектроніки, наразі є територією «high-tech», де успішно працюють близько 3 тис. дрібних і середніх фірм, а загальна кількість зайнятих у науково-виробничій сфері становить понад 2,5 млн. осіб. Позитивний досвід об'єднання наукових установ, вищих навчальних закладів, дослідно-виробничих підприємств, комерційних фірм, консалтингових, інформаційних та інших сервісних служб, що забезпечують відтворення повного життєвого циклу інновації від виникнення ідеї та

наукових досліджень до виробничого впровадження наукоємних розробок і високих технологій, масового промислового випуску конкурентоспроможної на світових ринках високотехнологічної наукоємної продукції, привернув увагу до цих формувань керівництва багатьох країн. Державна політика щодо створення і підтримки розвитку технопарків забезпечила зростання конкурентоспроможності таких країн як США, Японія, Фінляндія, Китай та ін. Нині у світі функціонує понад 500 технопаркових структур (у тому числі понад 160 – у США), які розташовані у 64 країнах.

Першим кроком до створення технопарків у нашій країні стало прийняття в 1996 р. за ініціативи Національної академії наук України «Положення по порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів», а правовою основою їх діяльності – введення в дію законів України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» №991-XIV від 16.07.1999 р. та «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 04.07.2002 р., у первинній редакції яких передбачався перелік заходів щодо державної підтримки та забезпечення стабільних умов діяльності технопаркових структур. Зокрема, повне або часткове (до 50%) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків із держбюджету, а також повну або часткову компенсацію відсотків за кредитами, отриманими для виконання проектів технологічних парків у комерційних банків; встановлення податкових та митних пільг (звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ на імпортовану сировину, матеріали й устаткування, що не виробляються в Україні; звільнення від місцевих податків; безкоштовне користування землею; звільнення від державних податків у перших два роки функціонування, 50 % оподаткування на третій рік і 75 % – на всі подальші роки); застосування прискореної амортизації (за 20 % ставкою) для основних фондів третьої групи та ін. [1; 2].

Дотримання основних положень цих нормативних актів сприяло активному розвитку перших українських технопарків, що виникли на базі Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона та Інституту монокристалів у 2000 р., а також «Напівпровідникові технології та матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (zareєстрований у 2002 р.). Саме ці інноваційні об'єднання науки і виробництва виявились найбільш успішними із 16 створених в Україні протягом 2000–2010 рр. технопаркових структур. Із загального обсягу інноваційної продукції, реалізованої вітчизняними технопарками за вказаний період (12170,3 млн. грн.), майже 99% створено трьома названими вище суб'єктами господарювання.

Слід відзначити, що завдяки реалізації інноваційних проектів технопарками України за ці роки до бюджетів та державних цільових фондів надійшло 943,6 млн. грн. При цьому загальна сума коштів, одержаних досліджуваними інноваційними структурами у вигляді непрямої державної допомоги (зарахованих на спеціальні рахунки у рамках дії спеціального режиму діяльності технологічних парків) становила 511,1 млн. грн. Це вказує на досить високий рівень окупності наданих державою пільг, оскільки на кожен гривню державної підтримки технопарками було реалізовано інноваційної продукції на суму 23,8 грн. [3].

Проте, як засвідчив аналіз, найбільш ефективною діяльністю цих структур була до 2005 р. Цей період характеризується щорічним збільшенням кількості інноваційних проектів, спрямованих на створення новітніх технологій (серед яких значна частка належить до шостого технологічного укладу), створенням нових робочих місць, зростанням обсягів реалізованої інноваційної продукції та інвестицій, залучених до інноваційної сфери. Зокрема, обсяги реалізованої інноваційної продукції зросли (порівняно з попереднім роком) у 2003 р. – на 108%, 2004 р. – на 37%, 2005 р. – на 27%, а у 2006 р. – лише на 0,4%. Це зумовлено, насамперед, тим, що вже у 2003–2004 рр. у зв'язку із дефіцитом державного бюджету було призупинено, а у 2005 р. – повністю скасовано чинність статей 21 і 22 Закону України «Про інноваційну діяльність», якими передбачалось стимулювання цього виду діяльності шляхом встановлення податкових та митних пільг, а Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» у зв'язку із мізерністю виділених сум державної допомоги виявився більше декларативним. Завдяки інерційному руху технопарки ще кілька років продовжували нарощувати виробництво інноваційної продукції. Проте, починаючи з 2007 р. має місце різке (в 2,5–3 рази) щорічне зменшення цього показника.

Вже у 2009 р. порівняно з 2004 р. частка інноваційної продукції, реалізованої технопарками, знизилась з 10% до 1,1%, обсяги платежів до бюджету при цьому зменшились у 3,1 раза, кількість створених нових робочих місць – у 4,4 раза тощо [4].

Перераховані негативні явища зумовлені тим, що уряд не дотримується визначеного інноваційного напрямку розвитку країни, не приділяється необхідна увага формуванню відповідної інфраструктури. Як результат – сьогодні так і не створена національна інноваційна система, спроможна ефективно використовувати інтелектуальний потенціал нації, що, у свою чергу, зумовлює зниження конкурентоспроможності країни. За останні десятиріччя поглибилися структурні деформації економіки, що сприяють перетворенню України на постачальника сировини і напівфабрикатів, погіршують макроекономічну стабільність держави. Якщо в економічно розвинутих країнах 85–90% приросту валового внутрішнього продукту забезпечується за рахунок виробництва і експорту наукоємної продукції, то в Україні нині експорт майже на половину складається із низькотехнологічної продукції: за підсумками 2012 р. у структурі товарного експорту частка чорних металів становила 22,3%, продуктів рослинного походження, жирів та олії рослинного і тваринного походження – 19,5%, мінеральних продуктів – 11,1%. Попит на високотехнологічні товари країна задовольняє в основному за рахунок імпорту [5]. Це при тому, що Україна має значний науково-технічний та кадровий потенціал, а новітні розробки та винаходи наших співвітчизників у сфері лазерної, криогенної, аерокосмічної техніки, суднобудування, інформаційних технологій у багатьох випадках є «піонерними», визнаними у світі.

Навіть за умов неналежного рівня державної підтримки інноваційної діяльності все більше вітчизняних підприємств приділяють увагу створенню і використанню високих технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, раціоналізаторських пропозицій. У 2012 р. в Україні нараховувалось 2283 таких підприємства, з яких 179 займались створенням високих технологій (на 4,1% більше, як у 2011 р.). Всього було створено 516 технологій (порівняно з попереднім роком – більше на 15,4%), з яких 15% – принципово нові, а 85% – є новими для України. Серед принципово нових найбільшу частку займають нанотехнології та технології, пов'язані з проектуванням та інжинірингом. Кількість організацій, що використовували високі технології у виробництві, у 2012 р. зросла порівняно з 2011 р. на 9,0% і становила 2134 підприємства, майже дві третини з яких – підприємства промисловості. Всього було використано 13 219 високих технологій (переважно – у переробній промисловості). Незважаючи на постійне зростання кількості високих технологій, що за останні роки використовуються вітчизняними підприємствами, їх середній вік (5,3 року) поки що залишається значно більшим, ніж у країнах з конкурентоспроможною економікою. Найстаріші технології використовувались підприємствами текстильної та хімічної галузі, а також зайнятими виробництвом одягу, хутра і виробів з хутра.

Окрім високих технологій, підприємства України у 2012 р. використали 1971 винахід, 3102 корисні моделі, 493 промислових зразки та 11,8 тис. раціоналізаторських пропозицій. На створені за цей рік технології вітчизняними науковцями та винахідниками було отримано 1211 охоронних документів, з яких 704 – патенти на корисні моделі, 230 – на винаходи, 277 – на промислові зразки [6]. За кількістю заявок, поданих на здобуття патентів у 2011 р., наша країна посіла сьоме місце в ТОП-15 країн із середнім рівнем доходів (у рамках міжнародної системи РСТ) та ввійшла до двадцятки лідерів науково-технічного прогресу за динамікою кількості заявок на реєстрацію інновацій. За 11 місяців 2012 р. Державним підприємством «Український інститут промислової власності» зареєстровано 27961 охоронний документ. Всього ж за роки незалежності до Державного реєстру (станом на 1.12.2012 р.) було внесено 369071 охоронний документ, з яких 105091 патент на винаходи з урахуванням перереєстрованих авторських свідоцтв, 75459 патентів на корисні моделі та 24046 – на промислові зразки [7].

Проте тільки мізерна частина цих наукових напрацювань знайшла використання на практиці, а більшість винаходів, які визнані навіть на світовому рівні, залишаються нереалізованими. При цьому значна доля витрат вітчизняних підприємств, пов'язаних зі здійсненням ними інноваційної діяльності (від 61,1% у 2000 р. до 73,3% у 2011 р. та 70,1% –

у 2012 р.), припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення [8; 9]. Враховуючи, що переважну більшість цих засобів було придбано за межами України, можна констатувати, що українські підприємства продовжують підтримувати та фінансувати розробки не вітчизняних, а іноземних винахідників та інноваторів.

Однією з причин виникнення такої ситуації є те, що наші науково-дослідні установи не завжди здійснюють дослідження за тими напрямками, які є більш нагальними та цікавими для виробників, оскільки лише 0,2% вітчизняних науковців зайняті безпосередньо у виробництві (у розвинутих країнах цей показник досягає 80%) та ще близько 11% – працює у галузевих секторах економіки. Крім того, в Україні відсутня практика створення малих спеціалізованих фірм, які сприяють проходженню науковою розробкою усіх стадій інноваційного циклу – від зародження ідеї до її реалізації. У країнах, орієнтованих на інноваційний шлях розвитку, за підтримки держави існують десятки тисяч малих підприємств, які створюються за ініціативою окремих винахідників, учених або груп спеціалістів для реалізації їх особистих винаходів; здійснюють експертну перевірку розробок малих наукоємно-орієнтованих венчурних фірм; займаються дослідженнями потреб споживачів і пріоритетів ринку, прогнозують розвиток технологій, нових товарів; надають інноваційно-активним підприємствам фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні та інші послуги. Як правило, такі фірми виникають неподалік великих науково-дослідних установ і входять до складу технопарків чи технополісів. Формуючи інноваційну інфраструктуру, вони забезпечують горизонтальні й вертикальні зв'язки між суб'єктами інноваційної діяльності, сприяють прискоренню трансферу знань і дифузії технологій.

Недостатня увага уряду до створення та функціонування таких формувань в Україні призвела до розриву ланцюга «наука – виробництво». Як результат – низька поінформованість вітчизняних підприємств про перспективні об'єкти винахідницької діяльності, використання яких дозволило б підвищити їх конкурентоспроможність; незначні можливості для реалізації своїх розробок науковцями; відсутність вигідних умов для залучення з метою здійснення інноваційної діяльності коштів венчурних компаній (сьогодні більшість українських підприємств не мають достатньо власних ресурсів для модернізації виробництва та освоєння нової продукції) тощо.

Оскільки інноваційний розвиток держави залежить від наявності структур, спроможних перетворювати ідеї на науково-технічні розробки та забезпечувати впровадження останніх у виробництво, слід прискорити прийняття законопроектів, які б дозволили запровадити нові механізми стимулювання інноваційної діяльності; зусилля уряду спрямувати на розробку та термінове здійснення заходів, які забезпечать розвиток інноваційної інфраструктури (зокрема, таких її елементів як технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційні центри тощо), що, у кінцевому підсумку, сприятиме створенню національної інноваційної системи. На нашу думку, розпочати слід із відновлення непрямих форм державної підтримки вітчизняних технопарків. Насамперед, слід включити до переліку спеціальних податкових режимів Податкового кодексу України (Розд. XIV) спеціальний режим оподаткування технологічних парків (передбачивши звільнення від оподаткування прибутку, отриманого технопарками, та зарахування вивільнених від оподаткування сум на спеціальні рахунки учасників технопарку та спеціальний рахунок керівного органу відповідного технопарку; застосування податкового векселя на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість за умови імпорту нового устаткування, обладнання та комплектуючих до нього із строком погашення на 180-й або 360-й календарний день з дня надання векселя органу митного контролю та ін.).

Враховуючи досвід країн із сформованою національною інноваційною системою, необхідно створити при кожному науково-технічному парку чи технополісі бізнес-інкубатор (бажано не лише віртуального типу), забезпечивши державну підтримку їх діяльності (як неприбуткової чи малоприбуткової організації).

Оскільки подальший інноваційний розвиток України нерозривно пов'язується з ІТ-сектором економіки (об'єм вітчизняного ринку ІТ-послуг щороку зростає майже на 20% і за попередніми підсумками у 2012 р. становив 1,8 млрд. доларів – 1,1% від ВВП), економічно

доцільним є створення ІТ-технопарків. Певними кроками в цьому напрямі можна вважати діяльність керівництва Києва з підготовки до реалізації проекту «BIONIC Hill» у Святошинському районі столиці. Для учасників цього пілотного проекту передбачаються привабливі фінансові умови, можливість використання податкових та митних пільг. Організатори також планують надавати широкий комплекс супутніх послуг, забезпечити зв'язок технопарку з освітніми установами; створити комфортні та фінансово доступні умови життя для співробітників у екологічно чистому районі міста та ін.

На думку фахівців, Україна має достатні можливості для того, щоб вийти у світові лідери в ІТ-галузі, а подальший розвиток ІТ-аутсорсингу (за умови його державного стимулювання) сприятиме перетворенню цього сектора економіки на основну експортно-орієнтовану галузь. У зв'язку з цим досить своєчасним є прийняття Закону України «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції» № 5091-VI від 5 липня 2012 р., відповідно до якого з 1 січня 2013 до 1 січня 2023 р. діятимуть пільги для бізнесменів, зайнятих у цьому секторі економіки (ставка податку на прибуток дорівнюватиме 5% за умови ведення окремого обліку доходів, а операції з постачання програмної продукції для суб'єктів цього виду діяльності звільняються від ПДВ). Ми вважаємо, що створення ІТ-парків та введення спеціальних податкових пільг для компаній, зайнятих розробкою програмного забезпечення, дозволить залучити до цієї галузі значні приватні інвестиції.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що реалізація заходів щодо підтримки технопаркових структур в Україні сприятиме концентрації національного наукового потенціалу; комерціалізації науки; перенесенню високих технологій і науково-технічних нововведень зі стану розробок у виробництво; створенню нових робочих місць; розширенню експорту вітчизняної продукції та підвищенню рівня її конкурентоспроможності; стимулюванню інвестиційної активності та ін.

Література:

1. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» №991-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 04.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
3. Про технологічні парки. Матеріали офіційного сайту Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua/2010-09-09-12-22-00/2010-09-09-24-35/138-2010-10-07-08-43-48>.
4. Щодо державної допомоги діяльності технопарків в Україні. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/705/>.
5. Зовнішня торгівля України товарами за 2012 рік // Експрес-випуск Державної служби статистики України від 14.02.2013 р. № 08.2-27/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах України у 2012 році // Експрес-випуск Державної служби статистики України від 19.04.2013 № 05.3-11/35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Матеріали офіційного сайту Державного підприємства «Український інститут промислової власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uipv.org/ua/statistics.html>
8. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2011 рр.) // Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2012 році // Експрес-випуск Державної служби статистики України від 05.04.2013 № 05.3-11/28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Карпенко Н.В., канд. екон. наук, доцент кафедри маркетинга і менеджмента Академії труда, социальных отношений и туризма

Необходимость поддержки технопарков, как ключевого элемента инновационной инфраструктуры Украины. В статье исследуется роль технопарков в формировании национальной инновационной системы, повышении конкурентоспособности страны. Утверждается,

что успешными на рынке могут быть предприятия, выпускающие новую, интересную для потребителя продукцию, используют наиболее современное оборудование и технологии (как производственные, так и маркетинговые и информационные). На основе проведенного анализа результатов деятельности отечественных технопарковых структур, а также учитывая зарубежный опыт, определена необходимость усиления их государственной поддержки.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, инновационное развитие, инновационная модель, ИТ-аутсорсинг, ИТ-технопарки, конкурентоспособность, национальная инновационная система, технопарки.

Karpenko N.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Marketing and Management, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

The necessity of technopark keeping as an essential element of the innovative infrastructure of Ukraine. The need to support the technoparks as a key element of the innovative infrastructure in Ukraine is proved in the article. The role of enterprises which produce new, customer-oriented goods and use innovative equipment and technologies (productive, marketing, information) is substantiated. Based on the analysis of national technoparks and taking into account international experience the author identifies the need to strengthen their state support.

Key words: innovative infrastructure, innovative development, innovative model, IT outsourcing, IT technoparks, competitiveness, national innovative system, technoparks.

УДК 330.821.5:17.023.34

Лавриненко В.М.,

канд. екон. наук, доцент кафедри історії та теорії господарства
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

Запити економічних смислів щастя

У статті з позицій філософії економіки розглядаються етичні та економічні підходи до аналізу ролі і місця категорії щастя в економічних дослідженнях. Обґрунтовується дієвість міжпредметних досліджень у становленні економічної теорії щастя та її історико-економічні витоки. Аналізується суб'єктивно-об'єктивна природа етичних і філософських теорій поняття щастя. Розглядаються центральні категорії утилітаризму – корисність, задоволення, щастя в їх осмисленні Джона Стюарта Міля, представниками маржиналізму та неокласичної теорії. Визначені основні напрями сучасних теоретичних досліджень економіки щастя та їх практичної реалізації за умов глобалізації світового господарства. Запропоновані рекомендації переходу від теоретичних до практичних засобів реалізації економічної теорії щастя. Економічні смисли щастя зорієнтовані на взаємодії суб'єктивно-об'єктивних основ щастя.

Ключові слова: щастя, корисність, задоволення, економічна теорія щастя, поведінкова економіка.

В історії економічної думки поняття «блага» і «щастя» стали своєрідними перофеноменами пізнання смисложиттєвих вимірів господарської діяльності людини. Різні аспекти щастя знаходили своє відображення в писемних джерелах релігійного, філософського, етичного, соціологічного, гуманітарного спрямування та суспільних запитках до його ролі в житті людини та ін. Загальними та ключовими стали уявлення про щастя як всеосяжність успіху і удачі, щасливої долі, радості переживання, володіння найвищими благами, задоволення життям. Міждисциплінарний аналіз різноманітних сутностей цього поняття з точки зору наук про суспільство і людину формує нові можливості для розкриття теоретично важливих і практично дієвих смислів щастя при вирішенні як світових, так і національних проблем економічного розвитку в XXI ст.

Сучасний стан розвитку економічної теорії визначається як критичним переглядом та модифікацією окремих понять і висновків минулого, так і пошуком нових методологічних